Inträdes-tal, [hållit] i Svenska Akademien Den 13 Maj 1787, af Lektoren och Rektoren vid Stockholms Stor-Skola, Mag. Johan Murberg, Ledamot af Kongl. Vitterhets- Historie- och Antiqvitets Akademien

Bokutgåva

Texten ingår i *Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1786. Andra delen*, s. 3–24. Tryckt hos Carl Deleen och J.G. Forsgren, Stockholm 1802.

Mine Herrar!

Undren icke, mine Herrar, om jag, framkallad liksom ur mörkret, vid detta inträde erfar på mitt sinne all den verkan, ett oförmodadt ljus plägar åstadkomma. Nöjd med det mindre bemärkta rum, bland allmänheten af lärdomsidkare, som natursgåfvor, lycka och andra omständigheter åt mig bestämt, vördade jag den höga vishet, som stiftat detta Samfund, och den välgörande Monark, som på så lyckligt sätt ledde sitt folks hjertan till den underdånigaste tacksamhet. I Svenska Akademien igenkände jag det lyckliga och mognade snillet, sammansökt att stadga och utbreda smaken, gifva svenska språket sin rätta glans, och för alltid utestänga de lyten, som kunde undangömma eller förminska dess naturliga skönhet. Kännedomen af mig sjelf, lät ej tanken höja sig till den önskan, att här någon gång kunna frambära ett offer, värdigt eder benägenhet och bifall; den stannade vid lyckan, att gemensamt med alla upplysningens älskare, så nyttja det ljus, som spriddes åt de förnämsta vitterhetens delar, och vid edra högtidliga sammankomster åskåda de uppmuntringar, som lifva svensk Vältalighet och Skaldekonst.

Akademiens ynnest har träffat mig i sådan sinnesförfattning; och hennes Höge Stiftare har nådigast behagat lemnat sitt samtycke till dess val. Denna min Konungs nåd, uttyder jag icke såsom en verkan af hans vanliga rättvisa; ty jag skulle då, utan skäl, tillegna mig förtjenst: icke heller såsom följd af den höga ynnest, hvarmed han omfattar edra yrken, mine Herrar, ty då skulle jag tilldömma mig skicklighet; utan jag har trott mig finna orsaken dertill i den medsödda godhet, som öfverväldigar honom, så ofta någon undersåtes väl och förmån framställes eller underkastas dess nådiga behag; och hvarföre skulle jag icke våga denna tillämpning på mig, då hans blick, hans tal, hans göromål, och hela hans regering vittna om det faderliga tänkesätt, att anse hvar redlig svensk man likasom berättigad, att njuta del i den mildhet, naturen hos honom samlat, för att låta densamma sedan ifrån en så ädel källa utflyta öfver ett gynnadt och lyckligt folk.

En så ädelmodig anledning bar ock inom sig sjelf verkan: helst då hon hade framför sig edert ynnestfulla förtroende, mine Herrar. Men om detsamma framdeles saknar sin grund: om min vördnad och erkänsla ej förmå ersätta de brister, som hos mig måste yppas, då J befallen min tjenst och biträde vid edra arbeten; hvad annan utväg blifver för Eder öfrig, än den, som är alla välgörande menniskors, att med ädelt tålamod rättvisa ett misslyckadt val.

Det enda, som dervid ej kan komma under namn af missräkning, är min kärlek och högaktning för vårt fädernespråk, och den förtrytsamhet, jag hos mig alltid känt öfver dess mindre ömsinta vård och handhafvande i sednare tider. Deri visar sig besynnerligen den böjelse, som, okänd af våra äldsta förfäder, blifvit med tiden en oss liksom medfödd egenskap, att lemna allt utländskt företräde för det inhemska. Man

har förälskat sig i främmande språk, lärt dem liksom i motsats emot sitt eget, och sedan ansett omöjligt, att med behag och nätthet yttra sina tankar, utan inblandade utländska ord och talesätt. Derigenom hafva icke allenast de svenska orden efter hand kommit ur bruk, utan ock sjelfva språkets naturliga ställning ofta blifvit vrängd och skadad. Språkets förakt drager med sig kallsinnighet för nationen; och menigheten, misslynt och nedslagen, är nära att förlora det nationliga högmod, utan hvilket ett folk aldrig kan vara högaktningsvärdt. Svenska språket har likväl de egenskaper, som ej alltid finnas hos andra; och kan förmodeligen i alla afseenden gå i bredd med de mest hyfsade folkslags tungomål.

Om dess ålder är någon förtjenst; som det utan tvifvel är hederligare, äga sin välmåga och rikedom hämtad af egen jord, än af främmande länders plundring, kan det säkert taga försteget framför alla andra i Europa. Det har varit svenska folkets odal-egendom, gått i arf till oss ifrån vårt lands första inbyggare, och utöfvar än i denna stund ett slags målsmanskap för de öfriga nordiska språken. Andra Europeiske länder, som mera gynnade af ett mildt klimat fått en tidigare odling, blefvo i äldre tider ofta besökte af kringsvärmande folkskaror, som der valde sig nya hemvist: ofta ock af segrande inkräktare lagde under främmande ok. Sådana hvälfningar hade alltid en känbar verkan på landets urgamla språk. Det blef liksom öfversvämmadt af de nykomna gästernas tungomål, bortblandades dermed, och antog innan kort ett helt nytt och olikt utseende. Så har det gamla Iberiska språket i Spanien blifvit, i särskilta tidehvarf, sammanstöpt med det Romerska, Götiska och Arabiska: det Britanniska med det Latinska och Angelsaxiska: det Celtiska i Frankrike med Romarnes, Frankernes, Norrmännens: det äldsta Italiska med Grekers, Gallers, Göters, Longobarders, och så vidare. Sverige, under ett hårdare luftstrek, afsides beläget, mindre odladt, och kändt för stridbara inbyggare, har vid de stora folkvandringarne aldrig blifvit afundadt och oroadt i sitt lugn, aldrig med härsmakt kufvadt. Således har språket varit fredadt ifrån äldsta tiderna; och det lynne, som då antogs, ej undergått någon så våldsam förändring, att den på en gång alldeles omskapat detsamma.

Af denna grund behåller det ännu sin fäderne-art, så i enkla ord, som talesätt och ställning; och om det sedan tagit något till låns af främmande, kan det tillbaka tjena dem med mycken upplysning i deras egna tungomål; emedan det ännu förvarar ganska många af de stamord, som fordom gemensamma, nu så längesedan hos dem kommit ur bruk, att de ej en gång finnas i deras mest åldriga handlingar.

Detta vill dock icke säga, att vårt språk intet förlorat af sitt äldsta utseende. Folkslagens tungomål höra ej mindre än andra menskliga saker under de allmänna förvandlingslagarna; och om vårt bibehållit större likhet med sin stam, än andra, har det derföre ej undgått den naturliga ändring, som tiden sjelf och tillfälliga mindre händelser alltid orsaka. Desse sednares åverkan derpå under de äldsta tidernas lopp, har hedniska ålderns mörker för oss undangömt. Med mera säkerhet veta vi, att christendomen icke allenast tillskyndade oss en ansenlig tillökning af nya ord, som åtföljde Gudstjensten, utan måste äfven mycket hafva verkat på landets urgamla tungomål. De nykomne lärarne talade förmodligen utan tolk med menigheten, men hade dock åtminstone en annan dialekt; och då folket på densamma undervisades i den nya läran, afhörde predikningar och förrättade sin andakt, vandes det oförmärkt vid nya uttryck, som ej alltid torde varit enliga med språkets förra uttryckningssätt: snart fingo Klerkerne, såsom de ende boksynte i landet, om händer alla, så allmänna som enskilta handlingars uppsättande; och ehuru sådant länge skedde på den tidens latin, måste det dock tolkas för allmogen på svenska, hvarigenom språken ömsom smittade hvarandra: ungdomen började söka utländska högskolor i Tyskland, Frankrike och Italien; hvarest ett flerårigt bruk af främmande språk, ej kunde vara utan verkan på deras eget, och efter återkomsten, på de hemmavarandes: Konungarne af Folkunge-ätten inkallade till hofvet många utländningar, och införde en förut ovanlig prakt: sådant skulle nödvändigt göra ändringar, ej mindre i språket, än i seder och lefnadssätt. Ändteligen bragtes svenska spiran i utländska prinsars händer, som öfverhöljde landet med främmande herremän; och Hanseförbundet tillegnade sig handeln, samt drygaste delen af styrelsen i städerna, Ändringarne blefvo nu så märklige, och följde hvarandra så tätt, att vår häfdatecknare Ericus Olai tyckte sig med skäl tillvita svenska folket det fel, att *de aldrig voro nöjde med sitt språk, utan ständigt ändrade eller förvärrade det.* Vi fingo då, utom många

nya ord, våra gamla förlängda med Tyskarnes *ge* i *gelike, be* i *bedröfvad, an* i *annama*, med flera, och mycken annan grannlåt, som våre äldste författare icke känt.

I Konung Gustaf I:s tid, fick allting ett nytt utseende: religion, tänkesätt, lärdom, hushållning, allt förbättrades; och språket blef så mycket mindre lottlöst, som han sjelf var mästare deraf, och hade lyckliga medhjelpare. Hvad stor och hastig förbättring det nu vann, visar jemförelsen emellan de båda *öfversättningarna* af nya testamentet, som i hans tid utkommo. Sedan hafva mångfaldiga tillfälligheter, främmande krigsfolk, nya länders införlifvande med riket, krig på utländsk botten, ungdomens utrikes resor, vidgad handel, främmande språks och böckers allmännare bruk, och mycket annat, bidragit till svenska språkets nu varande utseende.

Men hvad skiften det ock genomgått, behåller det likväl ännu sin första beskaffenhet, att vara starkt och manligt. En nations språk är en tafla, som föreställer hela dess lefnadsart och tänkesätt: ett sammanhang af alla dess begrepp, uttryckta med ljud eller ord. Våra urfäder, bofäste under ett hårdt hjmmelsstrek, der naturen sparsamt, om ej njuggt, öppnade sina håfvor, delade hela sin tid mellan åkerbruk och boskapsskötsel, jagt och sjöresor; deras lynne kunde således ej annat än vara allvarsamt, och deras väsende manligt. Uppfostran, lefnadsart, regeringssätt, och alla de omständigheter, som dana ett helt folks sinnelag, instämde med hvarannan, att göra dem enkla och okonstlade, fria och otvungna, frimodiga och oförskräckta: och ett sådant folk talar ej annorlunda, än sinnets eller hjertats beskaffenhet och egenskaper fordra. De ägde ej den fina känselgåfva, som, under en blidare luft, emottager lättare intryck på utvertes sinnena, för dem till själen, och derifrån på tungan. Med en mindre eldig inbillningskraft, sväfvade ej på en gång så många bilder för tanken, som hos lättrördare folkslag: deras metaforer togos således af det, som med begreppet om tingen hade närmaste gemenskap; och talet blef enkelt, naturligt och tydligt. De kände icke det fina sällskaps umgänget, som öfverflödet, syssellösan och yppigheten framalstra i rikare länder, och hvilket så kraftigt verkar på begrepp, språk, seder och lefnad. De kände äran och dygden; men mer i utöfningen, än vacker beskrifning, och tecknade alla afsteg derifrån med deras egentliga namn. Språket var å ena sidan skildt ifrån all grannlåt, och å den andra så fritt ifrån låga och ovärdiga talesätt, att man deri ej känner andra skymford, än dem lagen och domaren offentligen tillade en missdådare, såsom *niding, drottinsvikare, skämdäman*, m. fl. Voro de någon gång tvungne, att lägga band på sin öppenhjertighet, kläddes den obehagliga sanning, de ville frambära, i diktade händelser och gåtor, hvilkas upplösning och tillämpning ej fordrade långt eftersinnande. Mildrade seder och tänkesätt hafva ock sedan mildrat språket, utan att förbyta dess natur; och det behåller sin egenskap, ehuru det under nyttjandet kunnat någon gång vanställas. Jag beropar mig på *Konungastyrelsen*, på våra *gamla Konunga- Biskops- och Lagmans-längder*, på våra äldsta lagar, och andra forntidens skrifter, som visa en styrka, korthet, riktighet och tydlighet, hvilken ofta saknas hos sednare författare. I synnerhet har det i de äldre Gustafvianska Konungars mun låtit höra sig från thronen med en höghet och värdighet, som är dess egen, och alltid blifver utan eftersyn i andra rikens tidböcker. Att nämna hvad i vår tid sker, vore att för den seende beskrifva middagsljuset.

Med dessa egenskaper följer dock ingen sträfhet; utan språket äger ännu sin gamla lätthet i uttalet. En jemn blandning af sjelfljudande och medljudande bokstäfver, som finnes i alla stamord, och blott vid deras sammansättning något rubbas, gör att det ej faller svårt och mödande för tungan; och genom den sedvana vi, kanske mer än andre, hafva, att i umgängstalet antingen utlemna eller mildra en eller flera konsonanter, blifver det ännu mera lent och lättflytande. Denna egenskap gifver ock språket den fördel, att det torde af alla i Europa, näst Italienarnes, vara det böjligaste och lämpligaste till sången och den lyriska skaldarten: ett omdöme, som ej är mitt, utan upplyste kännares, och om hvars riktighet svenska skådespelet gifver den nöjsammaste öfvertygelse. Det äger ock en så lycklig sammanställning, att orden alltid sättas i den ordning, som sakernas och begreppens sammanhang fordrar; och kunna ej gerna ryckas derur, utan att verkan genast blifver otydlighet och förvillelse. Vår skaldekonst tål icke den ordens omkastning, som latinske poeterne så fritt nyttjade; eller den de sednare Isländske skalder, mot språkets natur, tillkonstlat, och nu ofta gör deras

qväden obegripliga. Ej heller tillåter vår obundna vältalighet, att det ordet spares till slut, som bort finnas strax i början; hvarigenom åhöraren hålles i ovisshet, till dess hela meningen är till ända, och han redan hunnit glömma det föregående. Denna ordning är så väsendtlig, att vårt långa umgänge med Tyskarna, som annars gaf språket så många lyten, ej förmått deri åstadkomma någon varaktig förändring.

I anseende till tydligheten, äga vi ock den förmån, att språket, mindre än andra, är belastadt med ord, som under samma ljud och skrifsätt betyda så särskilta ting, att dem emellan ej finnes den minsta gemenskap; och som, då de å ena sidan teckna fattigdom, å den andra orsaka tvetydighet och mörker. Sådant är det svenska ordet *Lag*, hvilket, utom sin vanliga, har de så alldeles åtskilda bemärkelserna af *vätska, sällskap, ordning*, med flera, och i hvardera betydelsen en talrik afkomma. Jag nämner detta ord, såsom förmodligen det mest utmärkta af detta slag i hela språket; och räknar för en lycka, att ganska få dylika kunna uppvisas. Deremot hafva vi, äfven som Grekerne, den fördel, att genom enkla ords sammanfogande till ett, kunna lätt, kort och tydligt uttrycka hela begrepp, hvilka i andra språk ofta behöfva ett långt omsvep: såsom *riksvård, rådrum, laglydig*, m. fl. Vi ägde ock fordom ändeböjelser eller *casus;* men dem har språket i sednare tider nästan alldeles förlorat. Om med dem äfven den tvetydighet försvunnit, hvilken deras likhet åstadkommer i språk, der orden omkastas, och naturliga ordningen är mindre nödvändig, än hos oss, lemnas derhän; men jag tror, att de med mycken vinst skulle återköpas för denna lilla olägenhet. Vi skulle då utan tvifvel vara lyckligare i vissa ämnen, såsom *stenskrift* och annat; och språket hafva en ofullkomlighet mindre.

Jag nämde ofullkomlighet; och det kan icke nekas, att vårt språk, jemte alla sina förmånliga egenskaper, äfven har sina brister; om icke alltid så obotliga, som man torde föreställa sig. I likgilltiga saker tager man ej sällan för god en tanke, som yttras af personer, hvilka hafva ett visst anseende inom eller öfver vår umgänges krets. Den eftersäges i början af få, sprides snart till flera, och blifver innan kort en liksom allmän röst. Sådan är förmodligen den allmänna klagan öfver svenska språkets fattigdom, hvilken säkert flere tro, än känna, och än färre eftersinna, om den är verklig eller inbillad, språkets eller deras. Ett språk kan i visst afseende sägas och vara på en gång både fattigt och rikt. Det innehåller alla de tecken, hvarmed nationen uttrycker sina begrepp; och då inga ovanliga orsaker verka utom den naturliga ordningen, vidgas alltid språket i samma mån, som begreppen och upplysningen ökas. Alla mindre hyfsade folkslag hafva få behof; således få begrepp; och deras språk, som derföre, i jemförelse med upplystares, är fattigt, kan dock vara, och är merendels, rikt inom kretsen af sitt bruk och folkets behof. Således finner man i Nomadens inskränkta tungomål, det öfverflöd, eller åtminstone rikedom, att han med särskilta ord utmärker åldern och årtalet för hvart slags djur, i sina hjordar; Grönländaren, i alla afseenden fattig, har öfverflöd på ord, att beteckna de minsta omständigheter, som kunna förefalla i hans dagliga handtering; Eldslandets usle invånare, säkert de armaste af alla kända nationer, lida visserligen mera brist på det nödtorftiga för sitt lif, än på ord, att förklara det; lika så andra mindre olyckliga folkslag. Men tillfaller sådana på en gång någon märkelig del af upplysning, och liksom öfversvämmar dem, såsom vid en ny läras antagande, okända konsters införande och dylikt, röjer sig en verklig brist på ord för de nya begreppen; och språket, som var, om ej rikt, åtminstone tillräckligt, finnes i armod, till dess det småningom hunnit sätta sig i jemvigt med upplysningen. Sådana hafva ock vårt språks omständigheter i sin mån varit.

Våra äldsta förfäder, med få behof och deremot svarande begrepp, kände säkert ingen brist i sitt tungomål; och då insigterne med tiden utvidgades, tillväxte äfven språket i samma förhållande. Om inflyttande nye invånare förde med sig någon större upplysning, medförde de ock utan tvifvel ett mer ordrikt, än främmande språk; och sakerne jemnade sig så mycket snarare. Det samma kan med trygghet förmodas vid alla sedan timade hvälfningar, till dess språket vunnit det utseende, hvari det nu mötes af Svenska Akademiens vård och förmynderskap. Jemfördt med sig sjelf, är det nu ofelbart mycket rikare än i början: rikare än det var i flera påföljande tidehvarf: rikare än i det förflutna och förra hälften af innevarande århundrade. Jemfördt med andra lefvande Europeiska språk, är det svårt att i allmänhet säga, om de af eget förråd äro antingen förmögnare eller fattigare; och under all vår öfverklagade fattigdom torde en öfversättare, som fullkomligen

känner både det främmande och sitt eget språk, vid begges sammanliknande, ej sällan vara frestad, att lemna det sednare företrädet i flera mål. Så länge inga gränsor kunna utstakas, intet mått föreskrifvas för upplysningens tillväxt hos ett helt folkslag: så länge filosofien och vettenskaperne dagligen öka, rätta och städa begreppen, kan ej heller något språk sägas hunnit till fullkomlighet; och franske författare klaga, äfven som vi, öfver brist i sitt så länge odlade, och på främmande grund så mycket riktade modersmål. Icke dess mindre hafva stora och lyckliga snillen hos dem aldrig funnit sig i förlägenhet, då de velat yttra sina tankar, utan bragt arbeten i ljuset, som tyckas föra oförgänglighetens stämpel; och svenska språket kan uppvisa stycken af samma beskaffenhet.

Men dermed är icke sagdt, att vårt språk är utan sin brist, och all klagan deröfver ohemul. Den visar sig förnämligast, då vettenskaperne skola föreställas på modersmålet. Vid dessas införande och utbredande i andra länder, har man behållit de konstord, som med dem kommo ifrån deras hembygd Grekland, Italien och andra orter; gifvit dem ett utseende, likformigt med landsspråkets art, och skänkt dem burskap. Hos oss har detta värfningssätt blifvit försummadt, och vi hafva antingen nyttjat dem under sin oförändrade skapnad, som vanställt språket; eller, enligt tysk eftersyn, velat gifva dem med nygjorda svenska ord, som sällan varit begripliga; eller ock infört dem i fransk drägt. Under intetdera af dessa skaplynnen hafva de kunnat blifva i vårt språk införlifvade, utan äro ännu främlingar; och svenske författaren, som saknar deras biträde, då han vill skrifva på modersmålet, finner sig ej sällan i en besvärande förlägenhet.

En ej mindre känbar och brydsam brist möter honom vid de finare moraliska känslors och egenskapers betecknande, och då vissa grenar af *förstånd, tänkesätt, dygder* och *fel* skola utredas. Våra förfäder voro mindre bekymrade om namnen, än om saken; och då de sagt förstånd, dygd, ära, mandom, trodde de sig hafva sagt allt. De utmärkte dock oftast ganska lyckligt, med ett enda ord, en persons hela väsendes beskaffenhet, en gernings egenskaper, och så vidare, hvarpå våra äldre skrifter, och i synnerhet Bihanget till Vestgötalagen gifver bevis. Det är i dessa båda afseen- den, som franska språket i synnerhet tager ett utmärkt företräde framför vårt; och det får förnämligast tillskrifvas den bevågenhet, hvarmed det antagit och gifvit hemfödslorätt åt latinska och grekiska ord och talesätt. Detta antagande torde dock i början så mycket mindre varit en öfvertänkt klokhet, som en stor del af de förra inkommo i språket den tid Frankrike var en romersk tillhörighet, och de sednare började införlifvas under de tidehvarf franska vapnen öfvade sin segerrätt i grekiska Kejsaredömet; att ej nämna verkan af det ogemena tycke de franske lärde visade för grekiska språket, vid vettenskapernas upplifvande i femtonde och sextonde århundradet.

Deremot har hos oss en mindre bekantskap med deras fosterbygd alltid gifvit dem anseende af långväga främmande, och underhållit vår grannlagenhet och farhåga, att intaga dem i vårt skrifspråk. Men så hafva vi å andra sidan visat dem, såsom främlingar, en fullkomlig svensk benägenhet, och så mycket oftare, med och utan behof, nyttjat både dem och andra i umgängestalet, hvilket derigenom fått ett brokigt utseende. Jag vet icke, om häri torde finnas en af orsakerna till den ringa lycka, vi ännu gjort i det komiska Lustspelet; men en så viss som skadlig följd deraf har varit, att många gamla och goda svenska ord blifvit först mindre brukade, sedan aflagda, och slutligen alldeles glömda; och då vi, dem förutan, kunnat ej allenast beqvämligt, utan ock, som man tyckt, mera prydligt föra vårt tal, hafva i de aflagdas ställe inga nya inhemska behöft upptagas, hyllas och förädlas.

Jag vill ej nämna den saknad vårt fädernespråk känner af sjelfljudande bokstäfver, att göra vissa *medelljud* synliga för ögat; emedan det torde vara en olägenhet, som vi hafva gemensam med andra nationer: ej heller brist på skiljetecken, som utmärka tonens rum uti likskrifna ord, såsom *béte* och *beté, förlåt* och förlåt, emedan det sällan förvillar en läsare, som är något bekant med språket; men jag bör ej förtiga den svårighet, vår skaldekonst enskilt och känbart röner af en besvärande fattigdom i rimslut. Denna härleder sig icke så mycket deraf, att våra substantiver, som hos förfäderne voro korta, och slöto sig på mångfaldigt vis, nu merendels fått en större längd, och en nästan ensam ändelse, såsom *obetänksamhet, oundgänglighet.* Då

dessa äga en jemt afvexlande vigt i stafvelserna, besväras ej versen, utan så vida de deruti intaga alltför stort rum; och i samma mån, som vår skaldekonst nu höjer sig, öfvervinner hon äfven sin förra ömtålighet, att aldrig vilja anse likstafviga och likljudande ord som goda rim. Den brist jag nämde, kommer fast mer af en myckenhet treftafviga ord i språket, hvilka dels sammansatta af långa partiklar, hafva två längre och en kortare stafvelse, såsom *afmäta, osämja;* dels en lång och två korta, såsom *hatade, kärleken;* och derföre sällan, och icke utan svårighet, finna något i versen passande ställe. Men om franske skalden, hvars språk öfverflödar af rimmande ord, och intet tvång känner af långa och korta stafvelser, eller tonens flyttning, är häruti lyckligare; är det just denna svårighet, denna stafvelsernas olika vigt, som gifver vårt språk en oförliknelig förmån i anseende till harmonien eller välljudet. Det är denna språkets musik, som genom en lycklig blandning af längre och kortare ljud, uttrycker det samma för örat, som färgorna för ögat, gifver en jemvigt åt alla talets större och mindre delar, och som en flytande ström drager med sig, underhåller och förnöjer åhörarens uppmärksamhet. Denna våra ords egenskap gör, att vår vältalighet, och i synnerhet skaldens, kan med behag och värdighet afvexla sin gång, efter ämnet, samt tankens och känslornas lopp. En annan betydande olägenhet för skalden göra våra hjelpord, *hafva, vara, skola*, som med sin längd besvära uttrycket, och då de utslutas, förmörka meningen; men få europeiska språk kunna ock i det målet tillvälla sig något synnerligt företräde.

Oaktadt dessa svårigheter har dock skaldekonsten hos oss inom kort tid uppnått en höjd, som är undransvärd, närmar sig till fullkomlighet, och visar svenska snillets styrka, då det, gynnadt af omständigheter, skyddadt och hedradt från thronen, får lyda sin böjelse och höja sin flygt. Den visar ock svenska språkets misskända värde, och till hvad höjd och ädelhet det kan bringas, då det en gång blifver mera odladt och regelbundet.

Att det ifrån första tiderna ej varit så vårdslöst och otamdt, som det nu i allmänhet anses, visa dess äldsta samsyskon mesogötiska och isländska språken. Det förra är i synnerhet i hela sitt sammanhang så jemt och städadt, att det täflar med det grekiska och romerska: att sällan något ord träffas, som i sin böjelse afviker ifrån de för hela språket gemensamma reglor. Det sednare, som talades öfver hela Skandinavien i nionde århundradet, då Island upptäcktes, och på denna ön, fredadt från främmandes åverkan, längst blef i sin renhet, är nästan af samma beskaffenhet. De äldsta lemningar af våra förfäders språk, dem tiden unnat oss, äro väl något yngre, och visa att vi då redan dragit någon smitta af utlänningars tidare umgänge; men det är dock i det mesta rent, och stafsättningen temmeligen likformig. Ju längre vi sedan nedstiga i åldern, dess mera förlorar sig denna jemlikhet, till dess vi uti vår tid, af flere som skrifva, sällan finna två, som äro fullkomligen ense, allraminst om de hysa någon tanke om egen insigt; och hvilken tror sig ej förstå sitt modersmål? Detta gäller ej mindre om ordens böjelse än stafningssätt, öfver hvilket ingen, ända till boktryckaren, icke tillegnat sig någon domsrättighet. Alle tänkande, som veta hvad ett städadt och odladt språk verkar på ett helt folks upplysning, tänkesätt och seder, hafva derföre länge instämt i den önskan, att en så sjelftagen frihet måtte inskränkas. Flere lärde och vittre män hafva ock tid efter annan bemödat sig, att genom utgifna arbeten, regelbinda och stadga vårt skrifsätt; men då deras nit ej varit understödt af det anseende, som fordras att gifva eftersyn åt ett helt folk; en del af dem äfven mindre följt naturliga och riktiga grunder, än eget tycke och sjelfgjorda systemer, har deras möda snarare ökat än hämmat oredan och villrådigheten.

Till ett språks förädlande fordras vissa lyckliga omständigheter, som sällan träffas på en gång tillsammans. Ett lyckligt regeringssätt, en orubbad borgerlig stillhet och beqvämlighet, ett skäligt mått af upplysning, en rotad kärlek för fäderneslandet och dess ära; men framför allt flera stora och lyckliga filosofiska och poetiska snillen, som mästare af språket, tvinga det att antaga en rymlighet, som svarar emot deras ljusa och vidgade tankekrets. Filosofen, med sin långsträckta utsigt öfver tingens sammanhang, gifver språket en vidd, som gör det till en tafla af hela den synliga och moraliska verlden: en riktighet, som noggrant utmärker tingens egen beskaffenhet och förhållande till hvarandra: en finhet, som afskillrar rörelsernas och

verkningarnas olika mått och steg: en likformighet i nya ords tillskapande, som svarar mot likheten emellan begreppen; och en ordning i deras uppställande, som passar till tankarnas inbördes förbindelse. Skalden häremot gifver språket lif och rörelse, i det han meddelar orden den värme, som finnes i hans eget snille och känsla. Hans inbillning genomvandrar i naturen allt, som kan gifva starka eller behagliga intryck, flyttar dess skönheter in i sitt språk, lifvar orden genom bilderna, och gifver dem samma förhållande till de utvertes sinnena, som de förut endast hade till tanken. Skaldekonsten inreder och pryder således den byggnad, filosofien afmätt, utstakat och uppfört. Detta inbördes biträde af ypperliga snillen bragte fordom Grekernas språk till en i alla tider beundrad fullkomlighet; och gjorde sedan i Augusts tidehvarf det latinska, i Ludvigs det franska så ädelt, högt och prydligt. Alla dessa omständigheter hafva, åtminstone i sednare tider, aldrig hos oss på en gång sammanstämt. Gustafviska ätten på svenska thronen har alltid hyst en upplyst ömhet ej mindre för språket, än folket; men utländska krig, inländska oroligheter och andra tillstötande händelser, hafva gemenligen hindrat den lyckliga verkan modersmålet deraf väntat. Det har varit oss förvaradt, att upplefva dessa omständigheters lyckliga sammanlopp; men eder närvarelse, mine Herrar, befaller mig, att endast vända ögat åt framtiden. Svenska Akademiens höge Stiftare har uppdragit Eder vården om ett språk, som äger närmaste rättighet, att öfverlemna hans ära åt odödligheten, hans älskade minne åt sednaste efterverldens vördnad. J skolen närma det till sin möjliga fullkomlighet; och hon skall länge behålla sin rätt hos våra efterkommande. Ändteligen skall den ombytlighets lag, som naturen föreskrifvit alla menskliga saker, under tidernas lopp öfva sitt välde, och alldeles ändra det utseende Språket tagit under eder hand. Men edra arbeten skola i alla tider blifva en profsten för den goda smaken, det enkla, ädla och höga i vältaligheten: Gustafvernes Sångare en eftersyn för dem, som med värdighet vilja frambära sånggudinnornas offer åt Akademiens upphofsman och förste beskyddare; och ingen drista sig, att vidröra ett så högt ämne, utan han känner sig eldad af den lyriske skaldens ande, som med så mycken styrka och behag upplifvat minnet af fosterlandets förste befriare, Gustaf Vasa.

* * *

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på https://arkivkopia.se/sak/littbank-MurbergJ_Intradestal1787.

Filen skapad 2018-12-13 18:56:18.716104